IDENTIFICĂRI CONCEPTUAL-TEORETICE ALE FENOMENULUI „SECURITATEA FRONTIEREI”

CONCEPTUAL-THEORETICAL IDENTIFICATIONS OF THE PHENOMENON “BORDER SECURITY”

Valeriu LUNGU,
Comisar-Șef adjunct Direcția Administrarea Patrimoniului,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI;
Academia Militară „Alexandru cel Bun” a Forțelor Armate, doctorand,
Chișinău, Republica Moldova

Svetlana CEBOTARI,
doctor habilitat în științe politice, profesor universitar,
Departamentul Relații Internaționale,
Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative,
Universitatea de Stat din Moldova;
Academia Militară „Alexandru cel Bun” a Forțelor Armate,
Chișinău, Republica Moldova

Rezumat: „Securitatea frontierei” rămâne a fi un subiect mai puțin studiat și din cauza că i s-a acordat o atenție modestă. Indiferent cât de des este folosit termenul de „securitatea frontierei” în discursurile academice și în limbajul cotidian, în literatura de specialitate din străinătate, dar și în cea din Republica Moldova, nu există cercetări substanțiale cu referire la definirea acestui concept. Cu toate acestea, „securitatea frontierei” continuă să fie un subiect de dezbatere publică, dar și academică.

Prezentul articol are drept scop reliefarea principalelor replieri conceptual -teoretice cu referire la „securitatea frontierei”. De asemenea, prezentul articol scoate în relievanță abordările conceptual-teoretice ale terminilor de „ frontieră” și, respectiv „graniță”.

Cuvinte cheie: securitatea frontierei, frontieră, graniță, stat, cooperare, control.

Abstract: “Border security” remains an understudied topic also because it has received modest attention. Regardless of how

often the term “border security” is used in academic discourses and in everyday language, in specialized literature from abroad, but also from the Republic of Moldova, there is no substantial research with reference to the definition of this concept. However, “border security” continues to be a topic of public as well as academic debate.

The purpose of this article is to highlight the main conceptual-theoretical implications with reference to “border security”. Also, this article highlights the conceptual-theoretical approaches of the terms “frontier” and, respectively, “border”.

Keywords: border security, border, border, state, cooperation, control.

Introducere

Deşi în literatura de specialitate sunt efectuate o mulțime de cercetări cu referire la securitate în general, ,,securitatea frontierei” rămâne a fi un subiect mai puțin studiat și din cauza că i s-a acordat o atenție modestă. Indiferent cât de des este folosit termenul de ,,securitatea frontierei” în discursurile academice și în limbajul cotidian, în literatura de specialitate din străinătate, dar și în cea din Republica Moldova, nu există cercetări substanțiale cu referire la definirea acestui concept. Cu toate acestea, ,,securitatea frontierei” continuă să fie un subiect de dezbatere publică și legislativă atât în Statele Unite ale Americii (SUA), cât și în spațiul Uniunii Europene (UE). Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, au condiționat apariția a numeroase discuții controverse cu referire la sensul și interpretarea fenomenului ,, securității frontierei” [9].

Problemele de securitate în general, cât și cele ce vizează ,,securitatea frontierelor”, în particular, sunt chestiuni strategice, fundamentale și vitale. Securitatea frontierei este o cunoaștere și o practică de lungă durată care a fost realizată atât în centru cât și la periferie, din vechile orașe state, trecând prin imperii și civilizații de altădată, către statele naționale moderne [2].

„Securitatea frontierei” – replieri conceptual-teoretice

Pentru o mai bună comprehensiune a conceptului de ,,securitatea frontierei”, apare necesitatea de a analiza semnificația ter-

menului de „frontieră”. Necesitatea unei analize a abordărilor conceptuale ale termenului de „ frontieră” apare, din prezența a mai multor opinii ale autorilor care și-au axat cercetările asupra „ frontierei” din diferite perspective teoretice [14]. Frontiera constituie patrimoniul fiecărei țări. Ea delimitează teritoriul, problemele și potențialul fiecărui stat [11].

Astfel, termenul de „frontieră” reprezintă chenar, margine, limită, linie de despărțire sau obstacol. Pentru marea majoritate a cetățenilor oricărui stat, „frontiera” este echivalent cu toți acești termeni [8]. Frontiera reprezintă „o linie reală sau imaginară trasată între diferite puncte pe suprafaţa terestră, care delimitează teritoriul statelor între ele sau faţă de marea liberă şi spaţiul extraatmosferic” sau o „linie naturală sau convenţională care desparte teritoriul unui stat de teritoriul altor state sau, întinderi de apă care nu fac parte din teritoriul său” [4]. Frontiera, conform definiției prezentate în „ Dicționarul de relații internaționale ale secolului xx”, este linia juridică care marchează liniile unui stat și ale competenței sale teritpriale [15, p. 128].

Dacă pentru definirea frontierei se folosesc sensurile de spaţiu, zonă, areal etc., pentru graniţă nu putem folosi decât sensul de „linie imaginară”. Graniţa este un element component al frontierei. Astfel, graniţa reprezintă o linie de demarcaţie imaginară, situată în interiorul spaţiului frontierei dintre două unităţi statale, recunoscută ca limită a teritoriului de stat. În acelaşi sens, graniţa este definită ca fiind „linia de demarcaţie ce stabileşte limitele între două sau mai multe unităţi politice..., sau interfaţa verticală imaginară între state suverane, care intersectează suprafaţa terestră, continuând spre centrul Pământului conform cu reglementările internaţionale, ceea ce conferă dreptul de utilizare a resurselor subterane...”. Delimitarea propriu-zisă a teritoriilor de stat, care apare pe hartă sub forma unor linii de demarcaţie, este în realitate constituită din zone de lăţimi variabile, înconjurate de garduri sau ziduri în interiorul cărora apar borne de demarcaţie care marchează în teren puncte cu coordonate topografice stabilite prin tratate internaţionale. Aceste borne indică planul imaginar vertical al graniţei de stat şi deci limita exercitării atributului suveranităţii asupra teritoriului.

Ca şi teritoriul de stat, frontierele au jucat un rol important în relaţiile internaţionale, fiind supuse celor mai neprevăzute controverse. Din acest punct de vedere, putem afirma că noţiunea frontierei de stat este complementar indispensabilă noţiunii de teritoriu de stat, ea integrându-se organic în componenţa statului, reprezentând „limita juridică în cadrul căreia statul îşi exercită suveranitatea sa deplină şi exclusivă, iar naţiunea dreptul ei la autodeterminare" [5].

Teritoriul reprezintă elementul fundamental şi indispensabil pentru existenţa statului. Cum nu se poate concepe un stat fără populaţie, tot aşa nu putem concepe un stat fără teritoriu. Teritoriul de stat cuprinde totalitatea spaţiilor terestre, acvatice şi aeriene cuprinse în interiorul graniţelor de stat asupra căruia statul îşi exercită autoritatea suverană exclusivă şi deplină. În literatura de specialitate, prin spaţiul terestru se subînțelege totalitatea suprafeţelor de uscat (sol şi subsol) limitate ca întindere prin graniţe. Spaţiul acvatic este reprezentat de apele interioare (fluvii, râuri, canale, lacuri, mări - aflate în întregime pe teritoriul unui singur stat) şi marea teritorială. În cazul în care un curs de apă sau un lac reprezintă graniţă naturală între două state, exercitarea suveranităţii se realizează prin acorduri încheiate între statele riverane. Marea teritorială reprezintă fâşia de mare adiacentă ţărmului, având o lăţime de 12 mile marine, măsurate de la linia de bază (considerată ca fiind linia celui mai mare reflux) sau, în unele cazuri, de la linia ce uneşte punctele de uscat cele mai avansate în mare. Apele maritime teritoriale pot cuprinde: apele portului, rada portului, golfurile şi băile interioare, precum şi apele maritime situate între ţărm şi limita interioară a mării teritoriale.

Spaţiul aerian reprezintă coloana de aer care se află deasupra solului şi domeniului acvatic al statului, fiind delimitat, orizontal, prin graniţele statului, iar vertical se întinde până la limita inferioară a spaţiului extraatmosferic (aproximativ 100-110 km deasupra nivelului mării). Spaţiul extraatmosferic reprezintă o zonă asupra căreia nu se exercită suveranitatea naţională, făcând parte alături de zonele polare şi de cele demilitarizate din zonele cu regimuri juridice internaţionale speciale, al căror statut este reglementat de acordurile internaţionale [ibidem, p. 126-127].

Ideea de frontieră apare relativ târziu în istoria umanităţii, ea fiind consemnată, în accepţiunea actuală a termenului, începând cu Congresul de Pace de la Westphalia, dintre anii 1644 şi 1648, care marchează sfârşitul Războiului de 30 de ani şi al perioadei medievale. Până la acel moment, noţiunea de frontieră avea un înţeles aparte, care corespundea, nu limitelor statale prezente, ci spaţiilor mişcătoare ce se interpuneau între universuri politice dinamice. Începând cu perioada modernă, ideea de frontieră se diversifică.

Prin caracteristicile şi funcţiile îndeplinite, frontiera a constituit o permanentă preocupare a cercetărilor geopolitice. Un aport deosebit în identificarea conceptului de „frontieră" îl au I. Bădescu şi D. Dungaciu. Astfel, frontierele, în opinia lui I. Bădescu şi D. Dungaciu reprezintă limitele, graniţele sunt realităţi de care nu putem face abstracţie, ele reprezentând elementul de definire a tot ceea ce este diferit. Limitele nu sunt elemente artificiale, dar sunt parte integrantă a tot ce există în lume, reprezentând semnul distinctiv al calităţii ce defineşte identităţile. Frontierele politice, etnice, religioase limitează teritoriile naţionale, statale, conturând spaţiul identităţii şi specifităţilor [1].

Un aspect important al analizei frontierei îl reprezintă identificarea şi clasificarea acestea. În acest sens vom distinge: frontiere terestre, frontiere fluviale, frontiere maritime şi frontiere aeriene.

• Frontiera terestră desparte uscatul dintre două state. Ea poate fi artificială (geometrică) sau naturală (în regiunile de munte, frontiera urmează linia vârfurilor cele mai înalte).

• Frontiera fluvială separă în două părţi apele unui fluviu situat între teritoriile a două state. Linia imaginară de demarcaţie urmăreşte în general linia talvegului, dar ţine cont şi de particularităţile apelor de rontieră.

• Frontierele maritime constau în linia exterioară a mării teritoriale, pe care şi-o fixează fiecare stat, ţinând cont de anumite limite. În cazul limitelor laterale, acestea se stabilesc de comun acord cu vecinii.

• Frontierele aeriene sunt linii perpendiculare care pornesc de la frontierele terestre sau acvatice în sus, până la limita inferioară a spaţiului cosmic.

Criteriul funcţional impune analiza funcţiei pe care frontiera o îndeplineşte, indicând ca tipuri principale: frontiere de separare şi frontiere de contact. Raportul între aceste două funcţii depinde de condiţiile politice ale formării frontierelor şi de caracterul vecinătăţii cu alte state. Frontierele de separare se impun prin funcţia de barieră. Această funcţie are drept scop filtrarea fluxurilor umane, de mărfuri, investiţii, informaţie prin sistemul vamal. Frontierele de contact se impun prin funcţia de legătură. În condiţiile intensificării proceselor de internaţionalizare a situaţiei politice şi economice, în prezent se dezvoltă tot mai mult legăturile transfrontaliere. Exemplul cel mai elocvent îl reprezintă Uniunea Europeană, cu regimul de circulaţie în spaţiul Schengen. Tot ca o consecinţă a liberalizării frontierei au apărut zonele transfrontaliere, unde se creează întreprinderile cu mână de lucru din statele vecine [5, p. 145-148].

Termenul de ,,frontieră" este, în sine, unul complex, greu de definit. Noțiunile înaintate de către specialiști (juriști; militari; oameni de afaceri; autorități naționale, regionale sau locale; fermieri; membri ai comunităților native) diferă, fiind asociate cu experiențele lor zilnice, cu moștenirea și formarea culturală, interesele specifice ale acestora. În realitate, în percepția fenomenului de graniță se intersectează două noțiuni: cea de „liniaritate" și cea de „zonalitate". De la înființare, statele moderne sunt definite ca entități spațiale suverane, de aceea necesitatea stabilirii acoperirii teritoriale a suveranității respective postulează liniaritatea, adică cunoașterea precisă a limitelor respectivei suveranități. Frontiera reprezintă porțiunea de teritoriu în care statul își exercită jurisdicția. Din acest motiv, noțiunea de liniaritate sau linie de hotar are o conotație fundamental legală care devine perfect tangibilă odată cu semnarea tratatelor internaționale de hotar și executarea lor în consecință.

În consecință, granița este un concept și o realitate complexă, dar ea constituie întotdeauna un spațiu de acțiune comună, scena unei rețele dense de relații economice, sociale și culturale, dar un spațiu a cărui delimitare, datorită faptului că acolo există o relație dinamică, nu poate fi stabilită decât într-o manieră aproximativă

și tranzitorie, esența ei constituind caracterul cotidian al relației menționate, eterogenitatea situațiilor care se observă în ea, echilibrul său momentan și, în consecință, evoluția sa permanentă în spațiu și timp. Această situație dinamică care se configurează cu caracteristici specifice fiecărui sector al graniței dintre două țări și care predomină la un moment dat, poate fi numită „situație de frontieră". Într-un context internațional marcat de interdependența din ce în ce mai accentuată între țări și blocuri economice, o consecință a progresului tehnologic contemporan și a ascensiunii pe care a câștigat-o comerțul internațional ca motor de dezvoltare, frontierele capătă în prezent o importanță și o prioritate reînnoită, pentru orice țară și bloc de integrare [12].

O încercare de a conceptualiza fenomenul de „securitatea frontierei" a fost dezvoltată de G.Willis. Astfel, Willis consideră „securitatea frontierei" drept fundament pentru măsurarea livrării de securitate. El definește „securitatea frontierei" drept „un efort de control" ... scopul căruia este cel de a reduce ilegalitatea fluxurilor ilegale și nu limitarea (în mod nejustificat) a fluxurilor legale" . Pentru Willis „fluxul ilegal" înseamnă circulația de intrare și ieșire a drogurilor ilegale, a migranților și persoanelor ilegale, a materialelor și armelor care prezintă amenințări la adresa statului. Decizia de a trece ilegal o frontieră este influențată de mulți factori, inclusiv situații, motivații, percepții și condiții prealabile, atât ale persoanelor care traversează frontiera, cât și ale contrabandiștilor. Acești factori sunt exogeni eforturilor de securitate a frontierei și determină „fluxul potențial" – numărul de oameni sau cantitatea de material care intenționează a trece ilegal frontiera. Acest număr poate fi schimbat prin eforturile de asigurare a securității la frontieră concentrate pe descurajare [9].

Analizând fenomenul „securității frontierei", R. Hokovsky consideră că termenul „securitatea frontierei" poate fi analizat prin prisma a două sensuri distincte: prima semnificație se referă la un domeniu de politică — un domeniu al cadrului politicii publice și a activităților, inclusiv a controalelor la frontieră, verificările și supravegherea frontierei. Al doilea sens se referă la un obiectiv de politică care urmărește să atingă un anumit nivel de securitate prin

activități de frontieră: să elimine amenințările la adresa securității, care ar putea apărea din cauza lipsei sau a deficiențelor în sistemul de securitate a frontierei [ibidem]. Teze similare cu cele înaintate de către R. Hokovsky sunt înaintate și de către cercetătorii R. Wasem, J. Lake, L. Seghetti, J. Monke și S. Vina [17]. În același context se înscriu și tezele înaintate de către H. Willis, Joel B. Predd, P. Davis și W. P. Brown pentru care „ Securitatea frontierei", reprezintă activitățile cu referire la controale, verificările și supravegherea frontierei statului [16]. Pentru cercetătorii G. Hale și C. Marcotte „securitatea frontierei " este menită să reglementeze migrația, să îmbunătățească eficiența gestionării traficului transfrontalier, să asigure respectarea acordurilor comerciale și a reglementărilor aferente, precum și combaterea activităților criminale [7], iar pentru K. Côté-Boucher „securitatea frontierei" reprezintă limitarea unei serie de mișcări pe care le desemnează ca fiind amenințătoare (de exemplu, refugiați, migranți fără acte, traficul de droguri) [3].

O definiție oficială a „securității frontierei " nu există, dar, în general poate fi înțeleasă ca procesul de identificare a amenințărilor și de preluare a masurlori de protectie impotriva acestora. În plus, securitatea frontierei este greu de definit, însă poate fi considerat controlul granițelor teritoriale. După cum afirmă T. Stein, securitatea frontierei este înțelesă în prezent ca procesul prin care separarea dintre statele-națiune este protejat împotriva amenințărilor externe [13].

Concluzii

Astfel, analizând „securitatea frontiere" putem afirma că ideea de securitate a frontierei este o noțiune care continuă să fie un subiect de interes pentru mulți cercetători [10]. „Securitatea frontierei" este un concept care este în proces de definitivare. Reeșind din tezele înaintate, „securitatea frontierei" reprezintă controlul, verificarea frontierei. Ea asigură că nici o persoană sau mărfuri nu au voie să intre în frontierele teritoriale, inclusiv în apele teritoriale ale unui stat, fără permisiunea oficială a statului(lor) respectiv. Asigurarea „securității și controlul frontierei" este funcția esențială a fie-

cărui stat. Deoarece orice stat este obligat să-şi protejeze frontierele (teritoriul) împotriva inamicului extern, este la fel de responsabil să asigure securitatea la frontierele sale pentru a nu permite imigrația ilegală, traficul ilegal de persoane, droguri, traficul de arme, contrabanda etc.

Referințe bibliografice:

1. Bădescu I., Dungaciu D. *Sociologia şi geopolitica frontierei*. https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Angvstia/dl.asp?filename=02-Revista-Angvstia-02-1997-arheologie-istorie-etnografie-sociologie-55.pdf

2. Carnero E. I. *Apuntes sobre la seguridad fronteriza en la frontera Mŭxico-Estados Unidos ante la movilidad humana y desde el paradigma de la seguridad humana*. https://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0187-2. 73722021000100101

3. Côté-Boucher K. *The diffuse border: Intelligence-sharing, control and confinement along Canada's smart border. Surveillance and Society*. https://ojs.library.queensu.ca/index.php/surveillance-and-society/article/view/3432/3395

4. *Dex online*. https://dexonline.ro/text/granita%20granita

5. Frăsineanu D. *Geopolitica*. Ediţia a 2-a revăzută şi adăugită – Bucureşti: Editura Fundaţiei România de Mâine, 2007, p. 332.

6. Frontières. Accompagnement pédagogique pour la pratique du débat. https://www.histoire-immigration.fr/accompagnement-pedagogique-autour-des-expositions-temporaires/frontieres-ressources-pedagogiques

7. Hale G., Marcotte C. *Sécurité à la frontière, commerce et facilitation des déplacements*, Vol.7, No. 1, août 2010, Page 7, https://www.researchgate.net/publication/345161122_Securite_a_la_frontiere_commerce_et_facilitation_des_deplacements

8. Herrera-Lasso Mijares L., Becerra Gelyver A. *Cooperaciy nyseguridad fronterizas*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.redalyc.org/pdf/325/32512002.pdf

9. Hokovsky R. *The Concept of Border Security in the Schengen Area*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://cejiss.org/images/4_article.pdf

10. Manjarrez V. M. *Border security: defining it is the real challenge*. https://www.researchgate.net/publication/284001746_Border_Security_Defining_it_is_the_Real_Challenge

11. Mena S. M. *Las Fronteras: espacios de encuentro y cooperación*, 2012, 180 p. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/

https://biblioteca.clacso.edu.ar/Costa_Rica/flacso-cr/20170705034404/pdf_1075.pdf

12. Oliveros L. A. *El concepto de frontera en el contexto y en la perspectiva de la integración andina*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www2.congreso.gob.pe/sicr/cendocbib/con4_uibd.nsf/B61CA418017D473E05257BFF0069DFA7/$FILE/201147174834alberto_oliveros_fronteras.pdf

13. Stein T. N. *Border security: a conceptual model of complexity*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA621756.pdf

14. Vargas Granados L. N. *Factores de riesgo en los espacios fronterizos colombianos: amenaza latente para la seguridad y consolidación territorial.* https://revistas.usantotomas.edu.co/index.php/hallazgos/article/view/4060/3861

15. Vaisse M. Dicționar de relații internaționale ale secolului XX. Polirom, Iași, 2008, 398 p.

16. Wasem R. E, Lake J., Lisa Seghetti L., James Monke J., and Vina S. *Border Security: Inspections Practices, Policies, and Issues,* The Library of Congress, 2004, pp. 10-25. https://www.researchgate.net/publication/235126457_Border_Security_Inspections_Practices_Policies_and_Issues/link/5a7f4e86aca272a73768224a/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19

17. Willis H., Joel B. , Predd P., Davis P.D., Brown W. P. *Measuring the Effectiveness of Border Security Between Ports of Entry,* https://www.researchgate.net/publication/235052279_Measuring_the_Effectiveness_of_Border_Security_Between_Ports_of_Entry